

Zugló betáblázva

A cím még csak ígér: a remélt végeredményre utal. Amikor Budapest XIV. kerületének valamennyi, bármely okból jeles épületére egyfajta mesélő információs tábla kerül. A kezdeményezés szülőatyja Zugló legrégebben működő civil szervezete, a HPK–1990, amelynek neve is elárulja: több mint negyedszázada alakult. Akciójuk támogatója az önkormányzat, ami elsősorban azt jelenti, hogy Zugló állja a táblák kivitelezésének és elhelyezésének költségeit.

Erzsébet királyné útja 5-7. - Mexikói út 67.

1890 körül itt, az akkor még nagyrészt lakatlan utcason nyílt meg az első, svájci házakra emlékeztető, fachwerk-stílusban épült vendéglő, amely a Trieszti Nőhöz elnevezést kapta. A név feltételezések szerint onnan származik, hogy az alapító tulajdonos felesége Triesztben született. Első évtizedeiben tipikus zöldvendéglőként működött, de az első világháborúig sztrájkanyagként is népszerű volt a munkásmozgalmárok körében.

A vendéglő 1910-től az államosításig Neumann Jakab és családja tulajdonában állt. Az 1950-es évek elején munkásszállásként, majd Vadászker névvel ismét vendéglőként üzemelt. 1987-1988-ban Seyfried Gusztáv tervei alapján megtörtént az épület teljes rekonstrukciója. A később megnyílt Trófea Étterem a régi ház egykori jellegzetes oszlopos bejárati elemeit, valamint a sarokbástyát is átmentette az átépítés során.

Zugló Önkormányzata – 2017

Erzsébet királyné útja 11.

Egy család négy jeles tagjának is itt volt az otthona. A családfő, Kemény Gábor (1883-1948) Kossuth-díjas pedagógus, a neveléstudomány és a közoktatás teoretikusa, egy ideig az Országos Közoktatási Tanács alelnöke volt, aki 1934-től haláláig lakott itt. Ugyancsak itt élt író, művészettörténész, műfordító lánya, Kemény Katalin (1909-2004), aki 1937-ben kötött házasságot Hamvas Béla (1897-1968) íróval, filozófussal, a magyar progresszív irodalom egyik legnagyobb alakjával. A második világháború alatt bombatalálat érte a házaspár óbudai lakását, 1945-ben költöztek ide. Kemény Katalin húga, Judit (1918-2009) képzőművész, szobrász 1934 és 1943 között élt itt, édesapja lakásában.

Zugló Önkormányzata – 2017

Herminamező Polgári Körét – neve akkor még az 1990-es évszámot nem foglalta magába – a rendszerváltás évkörében alapították lelkes lokálpatrióták. A szerveződés a kezdetektől azt tekinti legfőbb feladatának, hogy Zugló értékeinek, hagyományainak felkutatásával, ápolásával, az ezekhez kapcsolódó programokkal segítse a polgártudat felépítését – amiből, közismert, nem csak a kerületben, de a fővárosban (ahogy az országban is) fájóan erős volt a hiány.

Az egyesület helytörténeti kutatásának eredményeit eddig másféltucat kiadványban, további néhány tíz sokszorosított munka-dokumentumban publikálta, jó néhány emléktáblát állított, részt vett értékes épületek, épületrészletek megmentésében, rekonstrukciójában, kiállításokat és tudományos tanácskozásokat szervezett, sétákat vezetett, ismétlődő ünnepi eseményeket rendszeresített. Egyszóval (köz)hasznos munkát végzett a születés óta eltelt több mint negyedszázad alatt.

Erőfeszítéseik és sok év érvelésének eredménye, hogy a városrészben végre megszületett a helyi értékvédelmi rendelet,

s hogy 2016-tól önkormányzati támogatásra pályázhatnak elősorban azok az épülettulajdonosok, akik rendbe hoznák helyi értéként számon tartott épületüket vagy annak valamely védett részletét. És látszanak már annak is a kontúrjai, hogy Zugló talán még az idén megalapítja régen várt helytörténeti gyűjteményét – legalább tíz esztendeje kísérletezik erre rábeszélési a más-más „színösszeállítású” testületet a HPK–1990.

Öt évvel ezelőtt merült fel az ötlet (és az egyesület azonnal meg is kezdhette a munkát), hogy jelöljük meg táblákkal azokat az épületeinket, amelyek vagy a hajdan ott élő alkotók vagy a városrész – de akár az ország – történetében szerepet játszó személyek miatt, vagy éppen védendő építészeti kvalitásaiak jóvoltából méltók a megkülönböztetett figyelemre.

A HPK–1990 egyik alapító tagja, az iparművész *Vácz Tamás* dolgozta ki azt a szabadalomértékű technikát, amelynek segítségével viszonylag olcsón kivitelezhetőek ezek az edzett üvegre foglalt szövegek és képek, maguk a táblák. Tartalmuk az egyesület önkéntes, ingyenes munkájának eredménye.

Erzsébet királyné útja 15/a-b.

Építtetője és kivitelezője 1892-ben Guttwillig József építőmester, aki néhány évig saját nyaralójaként használta a historizáló stílusú házat. Az épületet a millennium évében vásárolta meg Frim Jakab (1852-1919). A tanító, gyógypedagógus 1875-től a rákospalotai intézetében elsőként foglalkozott Magyarországon értelmi fogyatékosok nevelésével. A Frim Intézetet – amely rövid ideig ebben az épületben is működött – saját vagyonából 1896-ig tudta fenntartani. Az első pesti gyógypedagógiai iskola megszűnése után a ház az övé maradt, a családjával lakta.

Zugló védett építészeti öröksége
Zugló Önkormányzata – 2017

Erzsébet királyné útja 33-39. – Róna utca 214-220.

A 19. század második felében Hechenast Gusztáv (1811-1878) nyomdász és könyvkiadó két, szerény megjelenésű, hosszú, sokablakos, egyszerű homlokzati kialakítású nyaralója állt itt. Az utcához közelebbit 1955-ben lebontották, a minden díszétől megfosztott távolabbi épület napjainkban iskolaként funkcionál.

1955-1957-ben épült fel az addig jórészt üres nyaralótelken a Jókai Mór Általános Iskola, Dul Dezső terve alapján. Az építész a szocreál kötelező alkalmazását megtagadva modern, funkcionális felfogásban alkotta meg a házat, melynek egyes elemei skandináv hatást mutatnak.

Zugló védett építészeti öröksége
Zugló Önkormányzata – 2017

Erzsébet királyné útja 112-114.

Az 1907-ben alapított Gróf Csáky László Prakfalvi Vas- és Acélgyártó Rt. gyártelepét az 1920-as évek elején néhány esztendő alatt építették fel.

Az Ajax-féle nemesacél-szabadalom gyártási jogának megvásárlásával a cég komoly piaci pozíciót szerzett. Magas színvonalon, exportra is gyártottak reszelőket, fémfűrészlapokat, -szalagokat, gépeket, singyalut.

Üzemépületeik közül a főútra tájolt iroda- és kereskedelmi központ különösen igényes kivitelezésű, az utcaképet is meghatározó szép ház. Historizáló alapstílusát ismeretlen tervezője Art déco elemekkel gazdagította. A cég 1943-ban megszűnt, a gyártelep egy részét ingatlanforgalmazónak adták el. Az épületegyüttes fennmaradt része ipari műemlék.

Fővárosi védettségű épület
Zugló Önkormányzata – 2017

Uzsoki utca 42.

A szimmetrikus, zárt alaprajzú, két üvegezett verandás, tetőkilátóval magasított, romantikus-historizáló nyaraló építésére 1880-ban kapott engedélyt Singer Albert gabonakereskedő és felsége, Groszmann Erzsébet. Az 1890-es évektől egy Magyarországon letelepedő angol vállalkozó, a hazai mezőgazdasági gépgyártás megalapítója, Nicholson Fülöp a tulajdonosa. Örökösétől Hűvös József (1848-1914), a Budapesti Villamos Vasút Rt. elnöke, a földalatti vasút vezetője vásárolta meg az ingatlant, halála után pedig dr. Halász László, gimnáziumi tanár, a harmincas években a mátyásföldi (Corvin Mátyás) Reálgimnázium igazgatója lett az épület tulajdonosa. A 19. századi Zugló nyaralóinak épületein nem számított kuriózumnak a tetőkilátó, ugyanakkor a maig megőrzött építmények között már ritkaságnak számítanak.

Fővárosi védettségű épület
Zugló Önkormányzata – 2017

Mexikói út 43. – Szabó Lőrinc utca 1.

1932-ben vásárolta meg a telket Péter Róbert, az orvosegyetem élettani intézetének műszerésze, technikus. Abban az évben az új tulajdonos tragikus hirtelenséggel elhunyt. Így nem láthatta a telken az 1933-ban felépült házat, amelynek tervét feleségével együtt Vezekényi Bokross Lajos zuglói építési vállalkozótól rendelte meg. 1937-ben az özvegy egy további emelettel bővítette az ingatlant. A bérvilla a mérsékelt modernizmus jegyeit mutatja. Homlokzata egyes traktusainak nyerstéglából készült a burkolata, a vaskorlátos, félkörívben záródó, elegáns erkélyek egyedi és igényes megjelenést kölcsönöznek az épületnek.

Zugló Önkormányzata – 2017

Mexikói út 52/b.

A fachwerk-stílusú homlokzattal bíró épület a 19. század második felének hegyi nyaralóstílusában 1896-ban épült. A millenniumi kiállítás mezőgazdasági szakcsoportja igazgatósági székházaként épült, amelyet aztán a Feszty Kőrkep Társaság vásárolt meg. Az 1900-as évek elején az épületet eladták dr. Havass Rezsőnek, aki utazó és földrajztudós, a Ferenc József-rend lovagja, udvari tanácsos, a főváros törvényhatóságának tekintélyes tagja volt. A házat a környéken évtizedekig Vadász házként emlegették. Erkélye helyén eredetileg torony volt, de a háború során megsemmisült. Az ingatlan jelenleg lakóházként funkcionál. Tervező: Jakab Dezső

Fővárosi védettségű épület

Zugló Önkormányzata – 2017

Erzsébet királyné útja 2/a. – Hermina út 33.

1939-1940-ben épült ez a modern stílusú, kétemeletes sarokbérház, amely a két világháború közötti reprezentatív villatípus jegyeit vonultatja fel. Eredetileg az épület minden szintjén három darab kétszobás lakást alakítottak ki. Építtető: özvegy Hídvégi Miklósné Szabó Róza Tervező építés: Schömer Ferenc Feltételezhető kivitelezője: Lipták Pál

Zugló Önkormányzata – 2017

Az első ütemben, 1992-ben a Hermina úti információs anyag készült el, ezt követte az Amerikai út (Zugló és Herminamező egyik legrégebbi „főutcája”). Következett Istvánmező egy nagyobb háztömbje (a Dózsa György és a Thököly utak, az Aboynyi és Zichy Géza utcák határolják), s talán még idén ősszel a helyére kerül ez az újabb mintegy harminc tábla. S mire ezek a sorok megjelennek, Vácz műhelyébe kerülhet az újabb sorozat: az Erzsébet királyné útja és a Mexikói út jeles épületeiről.

Úgy gondolja a Kör, hogy ha az önkormányzat is úgy akarja, ennek a ciklusnak a végére összesen mintegy százötven tábla lesz olvasható a városrész törtérijéből, s ez már – más kerületekkel összehasonlítva az eredményt – valóban páratlan attrakció. A kezdeményezők joggal-okkal érzik úgy, céljukat elérik, elérték. Sokan meg-megállnak séta közben ezeknél az emlékeztető és emlékjeleknél, ismerkednek otthonuk, világuk történelmével, s ez bizonyosan erősíti identitásukat, így tovább épülhet a polgárok helyi társadalmá.

Néhányat a most készülő sorozatból ideiktatunk illusztrációként. Felmentve ezzel magunkat a kötelezettség alól, hogy részletesen előadjuk, milyen összetett munkát végez az alkotók csapata: kutatók, építészet-, művészettörténészek, fotósok, tervezők. A táblák Zuglóról mesélnek. Épített múltjáról, jeles polgáiról, fontos, olykor országos jelentőségű intézményeiről, a helytörténet ránk maradt üzeneteiben rejlő, önnön múltját túlélő történelemről. Végső soron egy közösség sorsáról, közel másfél évszázad időtlen pillanatairól.

Zugló sikere is, hogy az egyesület ezt a jövőnek üzenő programját most már évek óta zavartalanul szervezheti, -gezhetheti. (BP) ●